

ՏԱԹԵՎ ԳԻՏԱԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐ

**ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՐԱՍՏՎՈՂ ՈՒՍՈՒՑՉԻ
ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ**

Հետազոտության թեման՝ Գնահատականի ազդեցությունը սովորողի ուսումնական առաջադիմության վրա

Հետազոտող ուսուցիչներ՝ Ավետիսյան Արմինե, Մանուկյան Անի

197 հիմնական դպրոց

ԵՐԵՎԱՆ 2022

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....	3
ԳԼՈՒԽ 1. ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԻ ԴԵՐԸ ԴՊՐՈՑՈՒՄ	5
1.1. Գնահատում հասկացությունը, դրա տեսակները	5
1.2. Սովորողների գնահատման նպատակները	9
ԳԼՈՒԽ 2. ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՍՈՎՈՐՈՂԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՎՐԱ ..	11
2.1. Գնահատման ազդեցությունը սովորողի առաջադիմության վրա	11
2.2. Գնահատականի դրական և բացասական կողմերը	15
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ.....	21
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ.....	22

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Թեմայի արդիականությունը: Համաշխարհային արդի զարգացումներն իրենց անմիջական ներգործությունն են ունենում կրթական համակարգերի վրա՝ առաջադրելով տարատեսակ խնդիրներ: Մատաղ սերնդի լավագույն կրթության, այն արդյունավետ նախապատրաստման և իրականացման հիմնախնդիրները բոլոր ժամանակներում էլ հուզել են մտածողներին: Այսօր կրթական գործընթացում գերակա խնդիր է դարձել անձի հոգեբանական, բարոյական, մտավոր, ֆիզիկական առողջության պահպանումը: Այս առումով առկա են մի շարք բացասական գործոններ, որոնք խաթարում են անձի բնականոն և առողջ ապրելակերպը: Անհրաժեշտ է քննության առնել մասնավորապես «գնահատականը»՝ որպես բացասական գործոն, որպես անձի առողջական վիճակի վտանգ:

Գնահատականը ռիսկային ազդեցություն ունի, այն որպես բացասական գործոն կարող ենք դիտարկել, ինչը ազդում է երեխայի առողջ հոգեկերտվածքի ձևավորման վրա: Այստեղ կարևոր է տարբերակել գնահատել ասվածը և գնահատական դնելը, գնահատելու դեպքում մենք մոտիվացնում և արժևորում ենք, իսկ գնահատական դնելը պիտակավորում է: Գնահատական դնելով ուսուցիչը գնահատում է երեխայի անձը գիտելիքներին զուգահեռ և նրա հնարավորությունները ու տեղը նաև սոցիոմում, երեխաները էլնելով ուսուցչի պիտակից, սկսում են իրենց մեջ առանձնացնել գերազանցիկներին, ծուլիկներին, միջակներին ու ըստ այդմ էլ ձևավորում են իրենց շփումը միմյանց հանդեպ, այս ամենի արդյունքում երեխայի ինքնագնահատականն է ձևավորվում:

Թվանշանը երեխաների մոտ մեղքի զգացում է առաջացնում, երեխաները սեփական անձի նկատմամբ ինքնավստահությունը կորցնում են, ստացվում է , որ լավ գնահատականների դեպքում՝ լավն են, վատի դեպքում՝ վատն են, հետևաբար նա մտածում է, որ «ինձ արդեն չեն սիրում», մոտիվացիան կորում է, իսկ գնահատականի բացակայությունը կօգնի խուսափել դպրոցական տագնապներից:

Ինչով էլ պայմանավորված է աշխատանքի արդիականությունը:

Հետազոտության նպատակը և խնդիրները: Հետազոտության հիմնական նպատակն է ներկայացնել և ուսումնասիրել հանրակրթական դպրոցներում գնահատականի ազդեցությունը աշակերտների առաջադիմության վրա: Այդ նպատակների իրականացումը ենթադրում է կոնկրետ խնդիրների լուծում, որոնք էլ ապահովում են աշխատանքի տրամաբանությունն ու կառուցվածքը:

Առաջադրված նպատակին հասնելու համար աշխատանքում առաջադրվել են հետևյալ *խնդիրները*՝

- Վերլուծել հիմնախնդրի վերաբերյալ մասնագիտական գրականություն:
- Պարզաբանել գնահատման դրական և բացասական հետևանքները դպրոցականների զարգացման գործում:
- Լուսաբանել գնահատման դերը աշակերտների առաջադիմության վրա:

Աշխատանքի կառուցվածքը և ծավալը: Աշխատանքը բաղկացած է բովանդակությունից, ներածությունից, երկու գլուխներից, որոնք իրենց հերթին բաղկացած են ենթագլուծներից, եզրակացություններ բաժնից, օգտագործված գրականության ցանկից:

ԳԼՈՒԽ 1. ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԻ ԴԵՐԸ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

1.1. Գնահատում հասկացությունը, դրա տեսակները

Կրթական գնահատում, գիտելիքների վերաբերյալ էմպիրիկ տվյալների փաստաթղթավորման և օգտագործման համակարգված գործընթացն է: Գնահատման տվյալները կարող են ստացվել ուսանողների աշխատանքի ուղղակի ուսումնասիրությունից՝ ուսումնառության արդյունքների ձեռքբերումը գնահատելու համար կամ կարող են հիմնվել այն տվյալների վրա, որոնցից կարելի է եզրակացություններ անել ուսման վերաբերյալ: Գնահատումը հաճախ օգտագործվում է թեստի փոխարեն, բայց չի սահմանափակվում թեստերով: Գնահատումը կարող է կենտրոնանալ անհատական սովորողի, սովորող համայնքի (դասարան, սեմինար կամ սովորողների այլ կազմակերպված խումբ), դասընթացի, ակադեմիական ծրագրի, հաստատության կամ որպես ամբողջություն կրթական համակարգի վրա¹:

Կրթական գնահատումը ուսումնական գործընթացի արդյունավետության և ուսուցման արդյունքների բացահայտման միջոց է: Այն օգնում է պարզել յուրաքանչյուր սովորողի գիտելիքների, կարողությունների ու հմտությունների մակարդակը, ինչպես նաև ստանալ դպրոցի կողմից առարկայական ու դպրոցական չափորոշիչների ու ծրագրերի պահանջների կատարման ամբողջական պատկերը: «Գնահատում» բառը կրթական համատեքստում կիրառության մեջ մտել է երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հետո: Կրթական գնահատումը լայն հասկացություն է, որը նկարագրում է ցանկացած գործունեություն, որը կարող է տեղի ունենալ սովորողի կամ սովորողների գիտելիքների վերաբերյալ տեղեկություններ ստանալու նպատակով: Նոր մոտեցումներով գնահատումը, ոչ միայն սովորողի առաջադիմության փաստագրումն է, այլև ուսուցման ընթացքի խթանման կարգավորման, վերհսկման և բարելավման մեխանիզմ:

¹ Աստվածատրյան Մ.Գ. և ուրիշներ, Ուսուցիչների վերապատրաստման գործընթացի կատարելագործումը, Այոթքս, Երևան, 2007թ., 336 էջ:

Ընդհանուր առմամբ, բարձրորակ գնահատականներ են համարվում բարձր հուսալիությամբ և հիմնավորվածությամբ գնահատականները: Այնուամենայնիվ, հուսալիության և հիմնավորվածության մոտեցումները տարբեր են²:

Հուսալիությունը վերաբերում է գնահատման հետևողականությանը: Հուսալի գնահատականն այն է, որը հետևողականորեն նույն արդյունքներն է գրանցում ուսանողների նույն (կամ նման) խմբի հետ: Հուսալիության վրա ազդում են տարբեր գործոններ՝ ներառյալ երկիմաստ հարցերը, հարցաթերթիկներում պատասխանի չափազանց շատ տարբերակները, անորոշ տրված հրահանգները և վատ ներկայացված օբյեկտները:

Ավանդաբար, գնահատման հուսալիությունը հիմնվում է հետևյալի վրա.

1. Ժամանակավոր կայունություն՝ փորձարկման կատարողականը համեմատելի է երկու կամ ավելի առանձին դեպքերում:
2. Ձևի համարժեքություն՝ քննվողների կատարողականը համարժեք է նույն բովանդակության վրա հիմնված տարբեր փորձարկումներին:
3. Ներքին հետևողականություն՝ փորձարկման պատասխանները համընկնում են հարցերին:

Օրինակ՝ հարցման ժամանակ հարցվողներին խնդրվում է գնահատել տեխնոլոգիայի նկատմամբ վերաբերմունքը, սպասվում են հարցի հետևյալ պատասխանները.

«Ես առհասարակ շատ բացասական եմ վերաբերվում համակարգիչներին»:

«Ինձ հաճելի է համակարգիչներ օգտագործել»:

Հիմնավորված գնահատականն այն է, որը չափում է այն, ինչ նախատեսվում է չափել: Օրինակ, միայն գրավոր քննության միջոցով վարորդական հմտությունները գնահատելը հիմնավոր չէ: Վարորդական հմտությունների գնահատման ավելի հիմնավորված տարբերակ կլինի թեստերի համադրությունը, որը կօգնի որոշել, թե վարորդը ինչ գիտի՝ վարորդական գիտելիքների գրավոր ստուգման միջոցով, և ինչ կարող է անել՝ գործնական վարման գնահատականի միջոցով: Ուսուցիչները հաճախ

² «Հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների սովորողների ընթացիկ գնահատման մեթոդաբանություն», Երևան, 2008թ., 9 էջ:

դժգոհում են, որ որոշ քննություններ պատշաճ կերպով չեն գնահատում այն ծրագիրը, որի վրա հիմնված է քննությունը. նրանք, փաստորեն, կասկածի տակ են դնում քննության հիմնավորվածությունը:

Գնահատման հիմնավորվածությունը, ընդհանուր առմամբ, չափվում է հետևյալ կատեգորիաներում՝ քննությունների ուսումնասիրության միջոցով.

Բովանդակություն: Արդյո՞ք թեստի բովանդակությունը չափում է նպատակները:

Չափանիշ: Արդյո՞ք միավորները փոխկապակցված են ապագա ձեռքբերումների հետ, (օրինակ՝ 4 -րդ դասարանի ընթերցանության թեստի բարձր միավորները ճշգրիտ կանխատեսում են ապագա դասարաններում ընթերցանության հմտությունները) :

Կառուցվածք: Գնահատումը համապատասխանում է այլ էական հանգամանքների հետ, (օրինակ՝ արդյո՞ք անգլերենը որպես երկրորդ լեզու սովորող ուսանողները տարբեր կերպ են ներկայանում գրավոր քննության ժամանակ, քան անգլերեն բանախոսները:

Լավ գնահատականն ունի և՛ հիմնավորվածություն, և՛ հուսալիություն, գումարած որակի այլ հատկանիշներ, որոնք վերը նշված են որոշակի համատեքստում և նպատակով: Գործնականում, գնահատումը հազվադեպ է ամբողջովին հիմնավորված կամ լիովին հուսալի: Քանոնը, որը սխալ է չափում, միշտ էլ նույն (սխալ) չափումները ցույց կտա: Այն շատ հուսալի է, բայց ոչ այնքան հիմնավոր: Պատահական անցորդներին ժամը հարցնելը՝ առանց ժամացույցին նայելու, երբեմն օգտագործվում է որպես հուսալի, բայց ոչ այնքան վստահելի գնահատման օրինակ: Անհատների տված պատասխանները տարբեր կլինեն, բայց պատասխանների միջինը, հավանաբար, մոտ կլինի իրական ժամանակին³:

Շատ ոլորտներում, ինչպիսիք են բժշկական հետազոտությունները, կրթական թեստերը և հոգեբանությունը, հաճախ հուսալիության և հիմնավորվածություն միջև փոխզիջումներ են լինում: Պատմության թեստը, որը կազմվում է բարձր հիմնավորվածությամբ, կունենա բազմաթիվ շարադրական և լրացնող դատարկ հարցեր: Դա կլինի առարկայի յուրացման լավ չափանիշ, բայց դժվար է ամբողջովին

³ Мохнач Н.Н., Валеология. Конспект лекций: Учебное пособие для вузов, Ростов-на-дону, Феникс, 2004.-256с.

ճշգրիտ միավորներ հավաքել: Պատմության թեստը, որը կազմված է բարձր հուսալիությամբ, կարող է ունենալ ամբողջովին տարբեր պատասխաններ: Սա չի կարող լավ չափել պատմություն առարկայի իմացությունը, բայց հեշտությամբ և ճշգրտությամբ կարող է գնահատել: Նշվածից կարող ենք ընդհանրացնել՝ որքան ավելի հուսալի է չափվող առարկայի գնահատականը, այնքան ավելի քիչ վստահելի է, որ մենք իրականում չափում ենք այդ առարկան:

Ավելի լավ է տարբերակել «բովանդակային» հիմնավորումը «կանխատեսող» հիմնավորումից: Նախորդը լայնորեն կիրառվում է կրթության մեջ և կանխատեսում է, որ ուսանողը տարբեր հարցերով, բայց նման թեստերից կատանա նույն գնահատականը: Երկրորդը լայնորեն կիրառվում է աշխատավայրում, կատարում է կանխատեսում: Այսպիսով, վարման կանոնների իմացությունը ստուգելու համար տեղին է «բովանդակային» հիմնավոր թեստը, մինչդեռ «կանխատեսող» թեստը կգնահատի, թե պոտենցիալ վարորդը կարո՞ղ է հետևել այդ կանոններին:

Գնահատման և մասնավորապես, կրթական գնահատման ոլորտի վերաբերյալ Կրթության գնահատման չափանիշների համատեղ հանձնաժողովը հրապարակել է գնահատումների չափանիշների երեք փաթեթ: Անձնակազմի գնահատման չափորոշիչները հրապարակվել են 1988 թվականին, Ծրագրերի գնահատման չափորոշիչները (2-րդ հրատարակություն)՝ 1994 թվականին, իսկ Ուսանողների գնահատման չափանիշները՝ 2003 թվականին⁴:

Յուրաքանչյուր հրապարակում ներկայացնում և մշակում է մի շարք չափորոշիչներ՝ տարբեր կրթական պայմաններում օգտագործելու համար: Չափորոշիչները տրամադրում են ուղեցույցներ՝ գնահատման համակարգերը նախագծելու, կատարման, գնահատման և բարելավման համար: Չափորոշիչներից յուրաքանչյուրը դասվել է չորս հիմնական կատեգորիաներից մեկին՝ նպատակաուղղված, օգտակար, իրագործելի և ճշգրիտ կրթական գնահատումները խթանելու համար: Այս չափորոշիչների հավաքածուներում հուսալիության և հիմնավորվածության նկատառումներն ընդգրկված են ճշգրտության սահմաններում:

⁴ Новостной образовательный портал “Образование сегодня” <http://lomonpansion.com/>

Օրինակ՝ ուսանողների ճշգրտության չափանիշները օգնում են ապահովել, որ ուսանողների գնահատումները ապահովեն հիմնավոր, ճշգրիտ և արժանահավաստ եղեկատվություն ուսանողների ուսուցման և կատարողականի մասին:

1.2. Սովորողների գնահատման նպատակները

Սովորողի գնահատման վերաբերյալ առօրյա դիսկուրսի հետ կապված գլխավոր խնդիրն այն է, որ «գնահատումն» ընկալվում է որպես «գիտելիքի ստուգման (թեստավորման)» հոմանիշ, սակայն գիտելիքի ստուգումը գնահատման մի տեսակ է միայն:

Սովորողի գնահատումը կարող է ծառայել մի շարք տարբեր նպատակների: Ստորև ներկայացված է այդ նպատակների ոչ սպառիչ ցանկը, և այդ նպատակներից յուրաքանչյուրը կարելի է դիտարկել և՛ առանձին, և՛ մյուս նպատակների հետ մեկտեղ.

- ստանալ սովորողների կարողունակությունների զարգացման առաջընթացի նկարագրություն և պատկերացում կազմել դրա մասին,
- որոշել՝ արդյոք սովորողները գրանցում են ակնկալվող շարժընթացը՝ նախատեսվող կարողունակությունների ձեռքբերման իմաստով,
- պարզել սովորողների ընթացիկ առաջընթացը և ապագայի ուսումնառության նպատակները, որպեսզի հաջորդիվ նախատեսվող ուսուցումը հնարավոր լինի կազմակերպել այնպես, որ սովորողները հնարավորություն ստանան հասնելու այդ նպատակներին,
- պարզել՝ ինչ կոնկրետ դժվարությունների կարող են հանդիպել սովորողները, որպեսզի հաջորդիվ ուսուցումը հնարավոր լինի կազմակերպել այնպես, որ այն օգնի սովորողներին հաղթահարել այդ դժվարությունները,
- գնահատել ուսուցիչների աշխատանքները/փորձառությունները՝ հետադարձ կապով կարծիք հայտնելու համար, թե իրենց կողմից տարվող ուսուցումն ինչպես կարելի է կարգավորել՝ ավելի արդյունավետ դարձնելով,

- գնահատել կոնկրետ միջամտության կամ ուսումնամեթոդական ծրագրի արդյունավետությունը:

Մեկ գնահատման վերջնարդյունքը կարելի է գործածել ավելի քան մեկ նպատակով, և գնահատման անմիջական արդյունքները կարելի է տարբեր եղանակներով գործածել ուսուցման և ուսումնառության պրոցեսի բոլոր փուլերում:

Որպեսզի ուսմանը տրված գնահատականներն ընդունելի լինեն սովորողների համար, իսկ երիտասարդ սովորողների պարագայում՝ նրանց ծնողների կամ խնամակալների համար, կարևոր է, որ դրանք համապատասխանեն մի շարք չափանիշների: Այդ չափանիշներից են վավերությունը, հուսալիությունը, հավասարությունը, թափանցիկությունը և, գործնականությունը, հարգալից վերաբերմունքը⁵:

⁵ Մանկավարժական գնահատում: Մանկավարժական գնահատման գործառնությունները: <https://stump.ru/hy/raschet/pedagogicheskaya-ocenka-funkcii-pedagogicheskoi-ocenki/>

ԳԼՈՒԽ 2. ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՍՈՎՈՐՈՂԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՎՐԱ

2.1. Գնահատման ազդեցությունը սովորողի առաջադիմության վրա

Դպրոցական կրթության հիմնական խնդիրներից մեկը, ինչպես գիտեք, սովորողի ճանաչողական մոտիվացիայի ձևավորումն է: Դպրոցում ստացվող նիշերը և գնահատականները սովորաբար հիմնական շարժիչ ուժն են: Դասարանում աշակերտների գործունեության գնահատման խնդրի արդիականությունը չի նվազում և, ինչպես նախկինում, այս հարցը մնում է մանկավարժական ամենաբարդ խնդիրը: Առաջին հերթին անհրաժեշտ է հստակեցնել հասկացությունները՝ «թվանշան» և «գնահատական»: Թվանշան և գնահատական բառերը նույնը չեն: Ուսուցչի գնահատման գործունեությունը սովորաբար իրականացվում է մատյանում թվանշանի և բանավոր ձևով: Նրանց միջև էական տարբերություն կա: Այն թվանշանը, որ ուսուցիչը դնում է մատյանում, պաշտոնական է՝ հատուկ մշակված չափանիշների հիման վրա: Բանավոր գնահատականները չեն վերահսկվում խիստ ցուցանիշներով, բայց դրանք պետք է լինեն մարդասիրական, պետք է նպաստեն սովորողների զարգացմանը: Գնահատումը սովորողի ցուցաբերած արդյունքների, աշխատասիրության, ձգտման, ջանքերի, ստեղծագործական ու տրամաբանական մտքի զարգացվածության մանրամասն բանավոր բնութագիրն է: Թվանշանը ստացվում է գնահատականից, հետևաբար գնահատականը պետք է նախորդի թվանշանին և ոչ թե հակառակը⁶:

Սերտ կապ կա կրթական գործունեության յուրացման գործում ձեռք բերված հաջողությունների և անձի զարգացման միջև: Բայց յուրաքանչյուր տարիքային խմբի համար գնահատման ազդեցությունը տարբեր է լինում: Օրինակ՝ նախադպրոցական տարիքի ինքնագնահատականը ձևավորվում է հիմնականում ուսուցչի գնահատումների ազդեցության ներքո: Երեխայի նկատմամբ ծնողների և ուսուցիչների վերաբերմունքը որոշում է նրա վերաբերմունքը իր նկատմամբ (ինքնագնահատական), հարգանքը իր անձի նկատմամբ: Այս ամենն ազդում է անհատի զարգացման վրա: Զարգացումը հնարավոր է միայն այն դեպքում, երբ

⁶ <http://pedagoginfo.blogspot.com/2011/11/kak-ocenivajut-v-rossii.html>, 2011 թ.

մանկավարժական գնահատումն ինքնին հանդես չի գալիս որպես հիմնական շարժառիթ, այլ երբ կրթական աշխատանքը կարգավորվում է ճանաչողական կարիքով⁷:

Դեռահասները բավականին անտարբեր են դառնում իրենց ուսման նկատմամբ, և միջին դասարաններում սովորողների ցուցաբերած արդյունքները հակված են անկման: Այս տարիքի սովորողների համար գնահատման հիմնական արժեքն այն է, որ այն նրանց հնարավորություն տալիս ավելի բարձր դիրք գրավել դասարանում: Եթե որակը կարող է ընդունվել այլ որակների դրսևորման պատճառով, ապա այս դեպքում գնահատման իմաստի կարևորությունը ընկնում է:

Ավագ սովորողներին բնորոշ է տարբերակված վերաբերմունքը ակադեմիական առարկաների նկատմամբ՝ կախված նրանց մասնագիտական մտադրություններից: Մեծահասակների գնահատումը կարող է նշանակալից ազդեցություն ունենալ սովորողի ինքնագնահատականի, ուսման և ուսումնական առարկայի նկատմամբ, նրա վերաբերմունքի և, որպես հետևանք, կյանքի և մասնագիտական ուղու ընտրության վրա:

Բացի այդ, ցանկացած տարիքային շրջանում գնահատման նկատմամբ վերաբերմունքը կախված է աշակերտի անհատական հատկանիշներից՝ բնավորություն, խառնվածք, ինքնագնահատական, հաղորդակցություն:

Սովորողի ինքնագնահատականը հիմնականում կենտրոնացած է դասամատյանում ներկայացված գնահատականների վրա: Այնուամենայնիվ, բանավոր գնահատականները կարող են գերիշխող դեր ունենալ սովորողի ինքնագնահատականի ձևավորման գործում, եթե ուսուցիչը գիտի, թե ինչպես դրանք ճիշտ օգտագործել: Դա պայմանավորված է նրանով, որ այս գնահատականներն ավելի անկայուն են, զգացմունքային, գունավոր և ավելի հասկանալի սովորողների համար.

Չնայած այն հանգամանքին, որ գիտելիքների գնահատման համակարգը երկար ժամանակ օգտագործվել է, հիմնական դրույթները դեռ մշակված չեն:

⁷ Ի.Լ.ազարենկո «Գնահատման ուժը» <http://psy.1september.ru>, 2002 թ.

Հոգեբանական և մանկավարժական գրականության վերլուծությունը՝ սովորողների կրթական գործունեության հաջողությունը գնահատելու խնդրի վերաբերյալ, բացահայտեց մի շարք աշխատանքներ, որոնցում « գնահատման » հասկացությունը դիտարկվում է սոցիալական դիրքերից (Կ.Ա. Ալբուհանովա-Սլավսկայա, Ա. Ա. Բոդալև, Վ. , Ն.Վ. Սելեզնև):

Բոգովիչը, Ն.Գ. Մորոզովան, Լ.Ս. Սլավինը գիտելիքի դպրոցական գնահատումը հասկանում էին որպես օբյեկտիվ չափանիշ, որը որոշում է աշակերտի վերաբերյալ հասարակական կարծիքը: Ք.Ա. Ալբուհանովա-Սլավսկայան գրում է, որ գնահատման սոցիալական ասպեկտը որոշվում է նրանով, որ գնահատումը «ուրիշների աչքերով բավարարում է հաղորդակցության, սեփական « ես »-ի ճանաչման անհրաժեշտությունը»:

Ըստ Ն.Վ. Սելեզնևայի՝ «Մանկավարժական գնահատականն արտահայտում է հասարակության շահերը, կատարում է սովորողների նկատմամբ էական վերահսկողության գործառույթներ», քանի որ «հասարակությունն է վերահսկում, ոչ թե ուսուցիչը»: Հեղինակը նշում է, որ կրթական գործընթացում գնահատման առկայությունը թելադրված է «որոշակի տիպի անձի հասարակության կարիքներով»: Ըստ Ռ.Ֆ. Կրիվոշապովայի և Օ.Ֆ. Միլյուտինայի գնահատումը հասկացվում է որպես ուսուցչի և դասարանի թիմի մանրամասն, խորապես մոտիվացված վերաբերմունքը յուրաքանչյուր աշակերտի ձեռքբերումների արդյունքներին:

Ըստ Բատուրինի գնահատումը օբյեկտ-օբյեկտ, սուբյեկտ-սուբյեկտ և սուբյեկտ-օբյեկտ հարաբերությունների գերազանցության և նախապատվության արտացոլման մտավոր գործընթաց է, որն իրականացվում է գնահատման առարկայի և գնահատման հիմքի համեմատման ընթացքում: Առանց այլ օրինակների վկայակոչելու, մենք նշում ենք, որ գնահատման էության և դերի բազմազան մեկնաբանություններով, հոգեբանական և մանկավարժական գրականության մեջ կա գնահատման առարկայի ըմբռնում, առաջին հերթին՝ որպես անհատ սովորողը և, երկրորդ, որպես իր կրթական գործունեության արդյունքները:

Այսպիսով, գնահատումը պայմանական նշաններում, կետերում, ինչպես նաև ուսուցչի արժեքավոր դատողություններում սահմանումն ու արտահայտումն է, ծրագրով հաստատված գիտելիքների, հմտությունների և կարողությունների սովորողների կողմից յուրացման աստիճանը, աշխատասիրության մակարդակը և կարգապահության վիճակը: Բանավոր պատասխանները, գրավոր, վերահսկողական, գործնական, գրաֆիկական աշխատանքները, ինչպես նաև աշխատանքը սեմինարներում ենթակա են գնահատման: Այն հաշվի է առնում պատասխանի ճշգրտությունը բովանդակության առումով, դրա ամբողջականությունն ու հետևողականությունը, ձևակերպումների ճշգրտությունը, գիտելիքների յուրացման ուժն ու բարեխղճությունը⁸:

Գնահատվում են նաև սովորողի վերաբերմունքը ուսման և հանրակրթական հաստատության կանոնադրության նկատմամբ, վարքի այլ նորմերը:

Թվանշանների և գնահատականների առկա համակարգի հիմնական թերությունը, հոգեբանի տեսանկյունից, նրանց հնարավոր տրավմատիկ ազդեցությունն է երեխայի անձի վրա: Մրա վրա ավելի մանրամասն կանգնենք: Թվանշանը և գնահատումը սերտորեն կապված են այնպիսի հոգեբանական բնութագրերի հետ, ինչպիսիք են ինքնագնահատականը, նվաճումների մոտիվացիան, ուսումնական գործունեության մոտիվացիան, ուսումնական գործունեության նկատմամբ վերաբերմունքը, անհանգստությունը, հուզական հարմարավետությունն, ուրիշների հետ հարաբերությունները (աշակերտի և նրա դասընկերների, ծնողների, ուսուցիչների), դասարանում հոգեբանական մթնոլորտը; և այլն:

Երեխայի մասին ուսուցչի կարծիքը հաճախ ազդում է նրա ինքնընկալման վրա: Յուրաքանչյուր իջեցված միավոր երեխայի աչքում նվազեցնում է իր սեփական արժեքը: Առանց իրեն առանձնացնելու իր գործունեության արդյունքներից՝ երեխան նվազեցված գնահատականի մեջ տեսնում է <հայտարարություն>, որ ինքը վատն է, անարժեք է: Եվ, ընդհակառակը, բավական բարձր գնահատականի դեպքում երեխան իրեն ընդունակ է զգում՝ դրանով իսկ ձևավորելով դրական ինքնընկալում: Ուսուցչի

⁸ Влияние оценки на развитие личности ребёнка <http://nsportal.ru>

գնահատող գործունեությունը կարող է ազդել նաև նվաճումների մոտիվացիայի վրա: Անընդհատ բացասական գնահատման իրավիճակում հաջողության հասնելու շարժառիթը թուլանում է: Հաջողության մղումը սկզբում փոխարինվում է լարված վիճակով, իսկ հետո՝ անտարբեր վերաբերմունքով: Ուսուցիչները պետք է ոչ միայն օգնեն երեխային վստահություն ձեռք բերել իրենց ուժերի նկատմամբ, այլ նաև ցույց տալ նրան հաջողության հասնելու ուղիները, որին, անկասկած, նպաստում է դրական գնահատականը:

2.2. Գնահատականի դրական և բացասական կողմերը

Դժվար չէ ենթադրել, որ գնահատականը կարող է լինել ինչ-որ չափ օբյեկտիվ, հիմնավորված, թափանցիկ, արդարացի, կարող է լինել նաև խիստ սուբյեկտիվ: Մարդկային գործոնը, նրա աշխարհայացքն ու սուբյեկտայնությունը մշտապես առկա են, հետևաբար գնահատականները հարաբերական են: Գնահատելու համար անհրաժեշտ է նաև տիրապետել այդ արվեստին⁹: Շատ հաճախ անհամապատասխան գնահատականը ծնում է հիասթափություն և վիրավորանք՝ բացասաբար ազդելով անձի «ես»-ի վրա, խաթարելով նրա առողջական վիճակը: Հայտնի է վալեոլոգիա (հունարեն «valeo» բառից է, որ նշանակում է առողջություն, առողջ լինել) գիտությունը՝ որպես անձի առողջության և առողջության պահպանման մասին գիտություն¹⁰: «Կրթության համակարգում վալեոլոգիայի նպատակը սեփական անձի նկատմամբ վերաբերմունքի ձևավորումն է՝ որպես զգացմունքային, սոցիալական նշանակությամբ օժտված, առանձնահատուկ էակի, որն ապրում է աշխարհաստեղծման օրենքներով»:

Սովորողների առողջության անվտանգության, ապահովության հետ կապված խնդիրների կարգավորումը վալեոլոգիայի հիմնական խնդիրն է: Հայտնի են առողջության վրա ազդող մի շարք գործոններ՝ սոցիալական, մանկավարժական,

⁹ Дыхан Л. Б., Кукушин Б. С., Трушкин А. Г., Педагогическая валеология. Март, 2005.-527 с.

¹⁰ Գևորգյան Լ.Վ., Մանկավարժական վալեոլոգիա, դասախոսություններ, Գյումրի, 2014թ., 32 էջ:

բժշկական, էկոլոգիական և այլն: Ն. Մոխնաչը գրում է. «Ուսումնական գործունեության ընթացքում երեխաների մեծամասնությունը կորցնում է իր առողջությունը և հետագա կյանք մուտք են գործում թուլացած առողջությամբ»: Այս առումով շատ գիտնականներ, մանկավարժներ փորձել են լուծել խնդիրներ, որոնք ազդում են երեխայի առողջության վրա: Լուծման եղանակներից մեկն էլ առանց գնահատականի ուսուցման գործընթացի իրականացումն էր՝ նպատակ ունենալով երեխային ազատել հոգեբանական, բարոյական, մտավոր տանջանքներից, մտահոգություններից:

Գնահատականը բացասական ազդեցություն ունի դեռահասության և ավագ դպրոցական տարիքում: Այն ազդում է անձի ինքնակայացման վրա, նրա սոցիալական դիրքի ու տեղի վրա: Բացասական երևույթ է նաև, երբ գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների գնահատականում ամփոփվում է սովորողի վարքը՝ ազդելով նրա ուսումնական առաջադիմության վրա: Դեռահասության և ավագ դպրոցական տարիքում այդ փաստը խոր հիասթափություն է ծնում:

Դրական գնահատականի բարձրությունը, որն անհրաժեշտ է մարդուն, կարող է տարբեր լինել: Ոմանք գոհ են լինում, երբ իրենց ասում են, որ իրենց աշխատանքը մյուսներից վատը չէ: Մյուսները պահանջում են սովորականից բարձր գնահատական: Երեխաների և մեծահասակների միջև հաղորդակցության գործընթացին պարտադրվող պահանջների մակարդակում լինելու համար երեխայի վարքագիծը և գործունեությունը գնահատվում և ուղղվում են: Դրական գնահատականը երեխաների գիտելիքների և հմտությունների կողմնորոշման միջոցով է ձևավորվում: Հարց կարող է առաջանալ. ինչո՞ւ հիմա վատ գնահատականներ չդնել: Չէ, երբեմն պետք է դնել, բայց թվանշաններն ու գնահատականները պետք է օբյեկտիվ լինեն¹¹:

Պետք է հիշել, որ բացասական գնահատականը պատժի միջոց չէ, այլ միջոց՝ ուղղորդելու և ուղղելու ուսանողի ուսումնական գործունեությունը: Գնահատումը

¹¹ Պոլոնսկի Վ.Մ., Դպրոցականների գիտելիքների գնահատումը, Երևան, «Լույս» 1983թ., 91 էջ:

պետք է լինի օբյեկտիվ, հասկանալի աշակերտին, հասկանալի ծնողներին, թափանցիկ, չափորոշիչներին համապատասխան:

Այնուամենայնիվ, կան իրավիճակներ, երբ ընդհանրապես խորհուրդ չի տրվում բացասական գնահատականներ տալ: Եթե մենք գիտենք, որ երեխան այս պահին ունի կյանքի դժվարին իրավիճակ, որն ինքնին տրավմատիկ է, ապա պետք է չափազանց զգույշ լինենք թվանշանների նկատմամբ, որպեսզի սթրեսի պատճառ չդառնանք. եթե թվանշանը կասկածելի է, ապա պետք է այն դնել երեխայի օգտին:

Բացասական գնահատականը կատարում է նաև կողմնորոշիչ գործառույթ, քանի որ այն ցույց է տալիս գործողությունների սխալ բնույթը: Այս գնահատման օգտագործումը պետք է սահմանափակ լինի, քանի որ երեխաները խոցելի են և զգայուն: Ա.Ս. Մակարենկոն ասաց, որ երեխաները, կարծես անտեսանելի շոշափուկներ ունեն, զգայուն են մեծերի տրամադրության նկատմամբ և համապատասխանաբար արձագանքում են: Երեխան դժգոհություն է զգում, եթե երեխաներն անարժանաբար բացասական գնահատական են ստանում¹²:

Բացասական գնահատականն ինքնին չի վիրավորում երեխային, եթե այն տրվում է հանգիստ տոնով, բարեսիրտ ձևով: Այս գնահատականը հնարավոր չէ չափից ավելի օգտագործել: Այս միջոցը կիրառելի է կայուն ինքնագնահատականի զգացում ունեցող երեխաների համար, և եթե վերաբերմունքը բավականաչափ զարգացած չէ, ապա գնահատումը երեխայի վրա չի ունենա ցանկալի ազդեցություն, այլ միայն խաթարում է հավատը և դրական հեղինակություն ամրապնդելու կարողությունը, և դրանով ճնշում է լավագույնի ձգտումը: Հետևաբար, ուղղակի բացասական գնահատման հետ մեկտեղ անհրաժեշտ է օգտագործել կանխատեսող գնահատումը:

Նախազգուշական գնահատում: Այս գնահատումը պարունակում է անձնական գնահատական, որը ազդում է երեխայի հուզական բարեկեցության, հասակակիցների նկատմամբ նրա վերաբերմունքի վրա: Դրական նախազգուշական գնահատականը ստիպում է երեխային ցանկություն ունենալ կատարել ուսուցչի ցուցումները

¹² Джурицкий А. Н., История образования и педагогической мысли.-М.: Владос-Пресс, 2004.-254 с.

(«Համոզված եմ, որ դուք կկատարեք իմ խնդրանքը»), ամրապնդում է ինքնավստահությունն ու կատարված գործողությունների ճշմարտացիությունը, այսինքն՝ խթանիչ գործառույթ է կատարում: Դպրոցական անհանգստությունը նույնպես անմիջականորեն կապված է թվանշանների և գնահատման հետ:

Դպրոցականների մոտ հաճախ վախ է առաջանում ծնողների և մտերիմների ակնկալիքները չարդարացնելու, երբեմն՝ ինքնարտահայտվելու, կամ ուսուցչի հանդեպ: Հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ դպրոցում ամենամեծ վախը առաջանում է գիտելիքների ստուգման գործընթացի ժամանակ: Եթե սովորողը մշտապես ստանում է բացասական գնահատական, ապա անհաջողության փորձը առաջացնում է ինքնավստահության մակարդակի իջեցում, որի արդյունքում նվազում է ձգտումների մակարդակը, ինչը խոչընդոտում է կրթական գործունեության նկատմամբ դրական վերաբերմունքի ձևավորմանը, իսկ մոտիվացիան մարում է:

Թվանշանն ու գնահատումը էական ազդեցություն են ունենում երեխաների՝ ուրիշների հետ հարաբերությունների վրա: Գնահատականները կարող են լինել հասակակիցների շրջանում բարձր և ցածր հեղինակության պատճառ, դպրոցում և ընտանիքում կոնֆլիկտների աղբյուր, ինչպես նաև կարող են առաջացնել ինքնասպանություն: Եթե ձախողումը մշտական է, և երեխան անընդհատ կշտամբանքներ, պատիժներ է ունենում, նա սկսում է ուղիներ փնտրել գոյություն ունեցող հարաբերությունները շտկելու և կոնֆլիկտները կանխելու համար: Նման ուղիներ կարող է լինել բացակայությունը, խաբելը: Ըստ Ա.Բ. Լիպկինայի, սովորողների ինքնագնահատականի տարիքային դինամիկան որոշվում է ոչ այնքան նրանց օբյեկտիվ հնարավորություններով, որքան ուսուցչի և դասարանի աշակերտների գնահատող ազդեցությունների ազդեցությամբ: Միևնույն ժամանակ, նշվում է, որ կրթական գործունեության մեջ հաջողության կամ ձախողման իրավիճակը, որն ապահովվում է ուսուցչի ցածր կամ բարձր գնահատականներով, անշեղորեն հանգեցնում է սովորողների ձգտումների մակարդակի փոփոխությանը:

Թույլ աշակերտի կամ գերազանց աշակերտի գնահատված դիրքը մինչև չորրորդ դասարան, ըստ Ա.Բ. Լիպկինայի, իրենց գործունեության ընթացքում ձեռք է

բերում գլոբալ գործոնի նշանակությունը, որը տարածվում է ուսուցման ամբողջ գործընթացի վրա, ներառյալ սովորողի կողմից գնահատականներ ստանալը: Բ.Գ. Անանիսը կարծում է, որ ուսուցչի պահանջների տարբեր մակարդակները տարբեր ակադեմիական առաջադիմություն ունեցող ուսանողների համար ձևավորում են նրանց տարբեր մակարդակի ձգտումները: Այսպիսով, իրենց ներկայիս աշխատանքում ուժեղ սովորողները բարձր են գնահատվում ուսուցիչների կողմից և, հետևաբար, ձևավորում են բարձր մակարդակի ձգտումներ՝ շատ հաճախ առաջացնելով սեփական գիտելիքների գերազնահատում և հետագա որակական առաջընթացի ուշացում: Կա նաև կարծիք, որ միանման գնահատականներն օգնում են սոցիալական ընտրության իրականացմանը. «սոցիալականացման հաջողակները» - գերազանց սովորողները- գնում են համալսարաններ, մուտք են գործում հեղինակավոր մասնագիտությունների և պաշտոնների ասպարեզ, ստանում են բարձր աշխատավարձեր, «անհաջողակները» սահում են հասարակության ստորին հատված (հանցագործներ, մուրացկաններ, գործազուրկներ, անօթևաններ): Հաճախ ամեն ինչ սկսվում է դպրոցական գնահատականներից: Միանգամայն հնարավոր է, որ ուսման մեջ անհաջող սովորողը, ի վերջո, ժամանակի ընթացքում կարող է անհաջողակ դառնալ նաև կյանքում:

Ուսուցչի և աշակերտի միջև արդյունավետ փոխգործակցության պայմաններից մեկը սովորողների մոտ իրատեսական ինքնագնահատականի ձևավորումն է: Իրատեսական գնահատումը պետք է հիմնված լինի նախորդ արդյունքների հետ համեմատության վրա: Երեխայի ցանկացած առաջընթացի համեմատությունն իր նկատմամբ շատ ավելի նպատակահարմար է, քան չափանիշների վրա հիմնված համեմատությունը: Սա աշակերտին փրկում է բացասական հույզերից և ձախողման վախից «լավ ակադեմիական առաջադիմության» համար մրցակցային պայքարում, որը դպրոցական համակարգում դարձել է ինքնագնահատական և հաջողության կարծրատիպ¹³:

¹³ Вайнер Э.Н., Валеология: Учебник для вузов. - М.: Флинта: Наука, 2001.-416с.

Իրատեսական գնահատումը նպաստում է նաև ուսուցման մոտիվացիայի, դրական ինքնաընկալման և սեփական վերաբերմունքի բարձրացմանը: Ուսումնական գործունեության մեջ ամենակարևորը մարդու շրջադարձն է դեպի իրեն՝ գնահատականը «ինչ էի» և «ինչ եմ դարձել», «ինչի եմ հասել» և «այլ ինչի կարող եմ հասնել»: Այսպիսով, սեփական փոփոխությունների գնահատումը, արտացոլումը սովորողի կրթական գործունեության գնահատման արդյունքի կարևոր որակական բաղադրիչներն են: Այս դեպքում դպրոցի գնահատումը ոչ թե ոչնչացնում է, այլ պահպանում է երեխայի ճանաչողական հետաքրքրությունը սովորելու և գիտելիքի նկատմամբ: Երեխաների կրթական գործունեության և անձնական զարգացման վրա դրական ազդեցություն է թողնում ուսուցչի կողմից աշակերտի պատասխանների և աշխատանքների մանրամասն բովանդակալից գնահատականը, սովորողի հաջողությունը համեմատելով նրա հին ձեռքբերումների հետ, պարզելով առաջադրանքի ճշտությունը և դասընթացում սովորողի հուզական աջակցությունը: Արդյո՞ք պետք է երեխաներին համեմատել միմյանց հետ

Դիտարկումները ցույց են տալիս, որ որոշ սովորողների թերությունների և մյուսների արժանիքների վրա մշտական շեշտադրումը բացասաբար է անդրադառնում յուրաքանչյուր աշակերտի բարոյական և անձնական զարգացման և դասարանում երեխաների միջև ձևավորվող միջանձնային հարաբերությունների վրա: Ինչպես գրել է Վ.Ա. Սուխոմլինսկին «Պետք է նկատի ունենալ մանկավարժական գործընթացի բուն տրամաբանության որոշ թակարդներ. ուսուցումը ներծծված է մշտական, ամենօրյա ստուգմամբ, հսկողությամբ, մեկ աշակերտի հաջողությունը մյուսի հաջողության հետ ամենժամյա համեմատությամբ: Այս ամենի հետևում ընկած է հիասթափության վտանգը, ուժերի նկատմամբ անվստահությունը, մեկուսացումը, անտարբերությունը, զայրույթը, այսինքն՝ այնպիսի հոգևոր տեղաշարժերը, որոնք հանգեցնում են հոգու կոշտացման, զգայունության կորստի»:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Ամփոփելով սույն աշխատանքը, հետազոտության և վերլուծության արդյունքների հիման վրա կարելի է անել հետևյալ եզրակացությունները.

Դասին պատրաստվելիս պետք է հիշել, որ գնահատման անհրաժեշտ ձևերի որոնումը և դրա կազմակերպումը ուսուցչի կարևոր խնդիրն է: Բազմազան գնահատման այս համակարգում բացասական գնահատականներ չպետք է լինեն, դրական արդյունքի բացակայությունը ոչ թե բացասական արդյունք է, այլ հաջողության ճանապարհի սկիզբը: Գնահատումը ազդում է երեխայի կյանքի բոլոր ոլորտների վրա, կարգավորում է նրա հարաբերությունները ուրիշների հետ և օգնում է կազմել ապագայի ծրագրեր: Եթե այս տեսանկյունից նայենք ուսուցման գործընթացին, ապա վատ կամ լավ սովորողներ չենք ունենա: Պետք է շատ ուշադիր լինենք այն իրավիճակին, երբ սովորողը չի բացահայտվում, որովհետև մենք նրան բավարար չափով չենք ուսումնասիրում, նա ամեն ինչից հրաժարվում է, հերքում, դա նշանակում է, որ մեր՝ նրա հետ կապը չի ստացվել և դա ավելի շատ մեր խնդիրն է, այլ ոչ թե նրա: Անընդհատ պետք է օգնենք, այլ ոչ թե պատժենք: Ուսուցչի՝ դասի ժամանակ ստեղծած մթնոլորտը շատ է ազդում աշակերտների հաջողությունների վրա: Պետք է օգնենք սովորողին կառուցել իր համեստ հաջողությունը: Մենք պետք է լավ իմանանք և ճանաչենք մեր երեխաներից յուրաքանչյուրի հոգեբանությունը: Պետք է առատաձեռն լինենք գովասանքի և հավանության հարցում: Կարծում եմ, յուրաքանչյուր անգամ գնահատելիս պետք է շատ զգույշ և զգոն լինենք, քանի որ, մեզ համար սովորական թվանշան թվացող գնահատականը կարող է մեծ հոգեբանական ազդեցություն ունենալ սովորողի անձի զարգացման, նրա ինքնաճանաչման, հոգեվիճակի և մոտիվացիայի վրա:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Աստվածատրյան Մ.Գ. և ուրիշներ, Ուսուցիչների վերապատրաստման գործընթացի կատարելագործումը, Այոեքս, Երևան, 2007թ., 336 էջ:
2. Գևորգյան Լ.Վ., Մանկավարժական վալեոլոգիա, դասախոսություններ, Գյումրի, 2014թ., 32 էջ:
3. « Հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների սովորողների ընթացիկ գնահատման մեթոդաբանություն », Երևան, 2008թ., 9 էջ:
4. Պոլոնսկի Վ.Ս., Դպրոցականների գիտելիքների գնահատումը, Երևան, «Լույս» 1983թ, 91 էջ:
5. Вайнер Э.Н., Валеология: Учебник для вузов. - М. : Флинта : Наука, 2001.-416с.
6. Джуринский А. Н., История образования и педагогической мысли.-М.: Владос-Пресс, 2004.-254 с.
7. Дыхан Л. Б., Кукушин Б. С., Трушкин А. Г., Педагогическая валеология. Март, 2005.-527 с.
8. Мохнач Н.Н., Валеология. Конспект лекций: Учебное пособие для вузов, Ростов-на-дону, Феникс, 2004.-256с.
9. Влияние оценки на развитие личности ребёнка <http://nsportal.ru>
10. Մանկավարժական գնահատում: Մանկավարժական գնահատման գործառույթները: <https://stump.ru/hy/raschet/pedagogicheskaya-ocenka-funkcii-pedagogicheskoi-ocenki/>
11. Ի.Լազարենկո «Գնահատման ուժը» <http://psy.1september.ru>, 2002 թ.
12. <http://pedagoginfo.blogspot.com/2011/11/kak-ocenivajut-v-rossii.html>, 2011 թ.
13. Новостной образовательный портал “Образование сегодня” <http://lomonpansion.com/>